

Nr 409.

Av herr Johnsson i Stockholm, om en allsidig undersökning av förutsättningarna för en helt ny reglering av förhållandet mellan stat och kyrka.

När under medeltiden kyrkan i redan kristnade länder började sända missionärer till vårt land, skedde det för att lära våra förfäder om »vita Christi», om Kristi liv, för att så omgestalta deras livssyn, handlingssätt och samhällsordning. Därmed började kyrkans historia i vårt folk.

Allt efter som skarorna övertygades om det överlägsna i den nya läran och sättet att leva, började kristna tempel att resas överallt i bygderna. Till varje tempel skulle höra en avgränsad bygd, inom vilken en eller flera präster skulle verka utan att inkräkta på en annan prästs område. Så uppstodo de svenska kyrkoförsamlingarna och socknarna. Varje församling hade att svara för underhållet av sin kyrka och präst och övriga kyrkotjänare. Eftersom varje enskild kom under kyrkans fostran, var det också naturligt, att alla betraktades som medlemmar av den kristna församlingen och lämnade sitt understöd till den. Genom denna allmänna tillhörighet till kyrkan framväxte en andlig enhetskultur, som blev av den största betydelse för folket. Hedendomen var i princip besegrad, och vårt folk inträdde i en andlig gemenskap med andra kristnade folk.

Med denna kyrkans tillblivelse, utveckling och insats i folket hade det världsliga samhället, »staten», mycket litet att göra. Kyrkan växte fram såsom ett självständigt samfund av och för dem, som påverkades av det kristna budskapet. Men för samhället, »staten», innebar kyrkans verksamhet en folkhöjande, förändrande och hjälpande makt av dittills icke erfaren styrka.

Kyrkans ursprungliga självständighet gent emot »staten» bröts av Gustav Vasa. När han såg sig om efter ekonomiska möjligheter till att bygga det svenska riket efter sina idéer, föllo hans blickar på kyrkans rikedomar. Med synnerligen omild hand berövade han kyrkan en mycket stor del av hennes egendom. Genom mycket starka påtryckningar förmådde han både världsliga och kyrkans herrar att erkänna Konungen såsom kyrkans högsta myndighet i fråga om förvaltning och organisation. Här bands för första gången på allvar kyrka och stat samman, icke genom någon kyrkans begäran utan genom kungligt maktbud. Dock var det en klar förutsättning, att jämväl Konungen var underordnad Guds ord och lag och att Guds ord skulle få rent och klart predikas.

Under ytterligare tre och ett halvt århundrade var det en självklar sak, att kyrkans och rikets gränser sammanfölla, så att alla undersåtar i riket

jämväl voro kyrkans medlemmar, bland vilka hon med riksstyrelsens skydd utförde sin fostrande gärning. Gustav Adolfs ord om »Sveriges majestät och Guds kyrka, som därutinnan vilar . . .» giva det starkaste tänkbara uttryck för enheten mellan folk och kyrka.

Detta historiska sammanhang måste beaktas vid varje bedömning av förhållandet mellan stat och kyrka. Det är icke något som kyrkan begärt såsom ett privilegium utan något som folket och riksledningen själva valt och under århundraden funnit naturligt. Denna enhet mellan rike och kyrka är också förklaringen till mycket av det bästa i vårt folks historiska insatser. Reformationens religiösa befrielseverk skulle troligen aldrig ha bestått, om icke i Sverige detta samband mellan rike och kyrka funnits i det mest kritiska ögonblicket. Många av storhetstidens mest betydelsefulla insatser för andlig odling skulle aldrig blivit verklighet utan denna enhet. Konventikelplakatet med alla dess olyckliga följder måste också ses mot denna bakgrund. Rikets ledare fruktade, att enheten i folkets andliga liv skulle gå sönder, och ville till varje pris bevara den. De förstodo inte, att en ny tid stod för dörren.

Denna andliga enhet i vårt folk har nu under snart ett århundrade varit utsatt för allt starkare påfrestningar. En rad kristna och andra religiösa samfund ha vuxit fram vid sidan av och i mer eller mindre stark opposition mot folkkyrkan. Ett stort antal intellektuella anse, att det gapar en klyfta mellan kristet trostänkande och vetenskapliga metoder och rön. Starka folk-rörelser med huvudsaklig inriktning på samhällsreformer anse kyrkans insats obehövlig. Andra politiska bildningar ha proklamerat direkt kamp mot hela den kristna livssynen.

De skäl, som från dessa olika parter sida framföras för att upplösa all förbindelse mellan den gamla folkkyrkan och staten, skola icke här i större utsträckning upptagas till granskning.

Det kanske dock i detta sammanhang bör understrykas, att kyrkans underhåll aldrig i nämnvärd omfattning kommit från staten. Prästerna äro icke, såsom det ständigt göres gällande i modern agitation, statstjänstemän. De äro *församlingarnas* tjänare, valda av församlingarna eller av kyrkostyrelsen sända till dem. Kyrkofonden, som bildats för att möjliggöra en utjämning mellan församlingarnas olika ekonomiska bärkraft, är icke en statens tillhörighet utan en församlingarnas gemensamma tillgång. När riksdagen bestämmer över dess användning, är detta ett uppdrag, som riksdagen har i egenskap av högsta vårdare tillsammans med Kung. Maj:t av *kyrkans* ekonomiska angelägenheter, ett uppdrag som kan rättsligen bestå endast så länge den gamla enheten mellan kyrka och stat består.

Det framhålles, att det innebär en orättvisa mot dem som icke gilla det nuvarande sambandet mellan kyrka och stat, att de genom församlingsavgifter skola bidra till kyrkans verksamhet. Detta är riktigt, så länge

saken ses endast ur individuell synpunkt. Det är emellertid en ingalunda utredd och besvarad fråga, om enbart de religiösa frågorna skola ses endast från individens synpunkt eller om icke också de ha en aspekt, som berör hela folklivet. Ur samma individuella synpunkt skulle t. ex. ett homeopatiskt samfund kunna förklara sig djupt kränkt av att med sina skatter tvingas understödja allopatisk behandling genom statsavlönade läkare. Härmed avses ingen nedvärdering av dessa individuella argument. De ha självklart sitt värde och sin slagkraft. Men då vi alltid äro medlemmar av ett samhälle, måste de individuella argumenten vägas mot samhällets behov och krav, och frågan måste göras om den enskilde icke ändå drager nytta av den verksamhet han bekämpar.

I denna sak är det två samhällen, som båda måste lämna svar om vad de anse bäst. Det ena är staten. Det andra är kyrkan själv.

Ett upplösande genom statens åtgärd av det mångsekelgamla sambandet mellan kyrka och stat måste innebära en deklaration från statens sida, att den upphört att vara en kristen stat, som hämtar normerna för sitt handlingssätt huvudsakligast ur kristen människo- och livssyn. Det innebär tillika, att staten avsäger sig varje ansvar för fostrandet och vården av det religiösa behovet, vilket dock obestriddigen finnes hos de flesta människor, även om det hos flertalet aktualiserar sig endast sporadiskt och vid vissa livslägen, men som ändock hos ett mycket stort antal är ett oerhört levande och brännande behov. Detta skulle m. a. o. innebära, att medan staten lämnar sitt mäktiga stöd åt att tillgodose medborgarnas kunskapsbehov, konst- och skönhetsbehov, njutnings- och nöjeskrav samt deras sociala och kroppsliga omvårdnad, skulle den förklara sig stå alldeles likgiltig för det djupaste andliga behovet. En av staten viddagen upplösning av bandet till kyrkan måste innebära, att den anser kyrkans gärning av så ringa betydelse för statens liv såsom folkgemenskap, att den anser sig kunna saklöst undvara henne. Är detta svenska folkets mening?

Att besvara dessa frågor är alltså statens första uppgift i problemet.

Men kyrkan har också att för sin del fatta ståndpunkt.

Kyrkan tror på sitt budskap. Hon tror faktiskt, att ingen bättre grund kan läggas för den enskildes livsföring, för det sociala arbetet och för människovärldens enande än »vita Christi». Därför måste hon söka de organisationsformer, genom vilka hon tror sig kunna bäst befrukta hela folklivet. Hon har i sekler trott, att det skedde bäst genom den form, som det historiska skeendet anvisade i folkkyrkoformen.

Kyrkans synpunkt på problemet i detta nu kan väl enklast uttryckas så: hon har ingen åstundan att stå som tiggare vid statens dörr och be om dess ynnest. Anser det svenska folkets majoritet, att hon skall bryta upp från gamla positioner, så gör hon det. Det enda hon i detta läge fruktar, är att vårt folk därigenom skulle ytterligare avlägsnas från de kristna livsvärdena.

Läget på den kyrkliga fronten synes också driva dit hän, att kyrkan själv måste värna sin självständighet för att kunna fungera såsom kristet samfund.

Kyrkans hittillsvarande organisationsformer gömma uppenbarligen stora faror. I församlingsstyrelserna kunna f. n. inväljas personer, som ha till huvudsakligt syftemål att försvåra kyrkans arbete. På detta område har av formella juridiska skäl kyrkolagens föreskrift flera gånger kränkts, att »till ledamot av kyrkoråd skall väljas person som kan anses vilja främja kyrkolivet». Den väntade dissenterlagens bestämmelse om rätt till utträde ur kyrkan — och måtte Kungl. Maj:ts proposition i ärendet snarast föreligga — kan göra kyrkans läge ännu vanskligare. Det skulle nämligen kunna inträffa, att de religiöst levande medlemmarna som organiserat sig i andra samfund träda ur, medan de kyrkofientliga stanna kvar för att nu lättare kunna tillfoga kyrkan skada.

Det finnes ett stort antal andra skäl för kyrkan att taga sin ställning under omprövning: stelheten i hela den nuvarande kyrkliga förvaltningen, som gör att kyrkan oftast kommer för sent, beroendet av staten för nödvändiga församlingsdelningar, pastorsexpeditionernas överbelastning på många håll, svårigheten för att icke säga omöjligheten att erhålla anslag för nya initiativ och för behövliga tjänster, den bebådade nya församlingsindelningen samt först och sist angelägenheten att taga bort varje anledning till angrepp att vara en privilegierad kyrka.

De båda parterna må säga sitt ord.

Staten, med regering och riksdag, får besinna sig på om den är redo att bli ett religiöst indifferent samhälle, och i så fall klargöra för sig, efter vilka moralbegrepp och vilken människosyn den vill leva vidare.

Kyrkan måste genom sina organ, från lokalförsamlingarna till kyrkomötet, taga upp frågan hur hon under nuvarande och väntade förhållanden bäst skall fylla sin egentliga kallelse att göra Sveriges folk till ett kristet folk.

Jag får därför föreslå,

- att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t föranstaltar om undersökning utifrån såväl statliga som kyrkliga synpunkter, huruvida en helt ny reglering av förhållandet mellan stat och kyrka nu är möjlig och önskvärd.

Stockholm den 25 januari 1950.

Joh. W. Johnsson

i Stockholm.